

Sjömansläkaren — ett nytt begrepp

Av dr Erik Werner, Göteborg

Det torde vara ganska uppenbart, att det verkligen finnes anledning lägga andra aspekter på hälso- och sjukvård för sjöfolk än vad man vanligen behöver göra för människor på land. De speciella förhållanden under vilka sjöfolket lever medför uppenbarligen problem, vilka man måste söka möta på olika vägar.

De flesta av världens sjöfarande nationer är också väl medvetna om detta och man har sålunda i princip överallt önskemål om läkarundersökning före inträdet på sjömansbanan och/eller före anställning ombord på ett fartyg.

Detta framgår med all tydlighet av ett stort antal sjöfartsländers svar på en enkät, som WHO gjorde om dessa spörsmål under 1960, varvid det också framkom, att effektiviseringen av dessa önskemål inte alltid var så fullständig givetvis främst i U-länderna, där det väl berodde på bristande resurser och förmåga, men faktiskt också i västeuropeiska länder, där man haft anledning förvänta mer avancerad organisation.

De skandinaviska ländernas anordningar i dessa avseenden visade sig glädjande nog ligga på ett internationellt sett högt plan.

I Sverige har sedan 1917 funnits i lag fastställda bestämmelser om läkarundersökning av sjöfolk, varvid undersökningens omfattning och utförande fastställts av medicinalstyrelsen. De utfärdade friskintygen gällde intill 1955 för en tid av 6 månader, men ändrades senare av oklar anledning till att gälla endast två månader. Denna korta giltighetstid kunde i vissa fall leda till att en fullständigt frisk sjöman tvingades genomgå ända upp till 5—6 undersökningar under ett år, vilket i sin tur givetvis kunde förorsaka slentrianmässig inställning hos såväl läkaren som den undersökte.

Det råder ett ganska livligt utbyte av sjöfolk mellan de nordiska länderna och i synnerhet tjänstgör många danskar, finnar och norrmän i

den svenska handelsflottan, som har betydande rekryteringssvårigheter.

Med tanke på denna gemensamma nordiska marknad tillsattes för ca 2 år sedan trenne internordiska kommittéer, som skulle bearbeta gemensamma problem berörande sjöfolkets hälso- och sjukvård.

Apotekskommittén skulle utarbeta förslag till ett gemensamt standardiserat skeppsapotek.

Lärobokskommittén skulle draga upp riktlinjer att följa för utarbetande av lärobok och uppslagsbok för sjukvården ombord.

En tredje kommitté skulle utarbeta normer för de medicinska anspråk man borde ställa på den blivande sjömannen, för läkarundersökningarnas omfattning och utförande, söka finna gemensamma bedömningsgrunder för handläggning av problemen om en yrkessjöman drabbas av sjukdom etc.

Det visade sig snart i denna sista kommitté, att de erfarenheter och iakttagelser man gjort var för sig i respektive länder hade en mycket stor överensstämmelse, och man har haft mycket lätt att komma överens om lämpligaste sättet att söka lösa de förekommande problemen.

Speciellt stor enighet har rått om den uppfattningen att undersökning och granskning av den blivande sjömannen är särskilt betydelsefull före hans första anställning, emedan man på detta stadium har störst möjligheter att avråda eller hindra den uppenbart olämplige att ge sig in på en bana, för vilken han icke fyller rimliga och nödvändiga anspråk. Och härvid har man funnit anledning att lägga särskilt stor vikt vid den sökandes mentala tillstånd och anamnes, emedan erfarenheterna visat att just de mentala defekterna ute till sjöss åstadkommer de största farorna och olägenheterna, både för individen och fartyget.

Man har gjort upp vägledande och rådgivande

tabeller över de åtgärder, som respektive sjukdomar böra föranleda i fråga om begränsad fart, begränsad tid eller ev. avstängning från yrket.

Man har alltså med andra ord sökt göra bedömningsgrunderna gemensamma och så enhetliga som möjligt, så att det ena landets intyg och attester skall kunna ha full giltighet även i de övriga länderna.

Kommittéernas arbete är ännu icke helt avslutat, men när Sverige den 1 juli 1961 fastställde ny lag och nya detaljbestämmelser för mönstring om skeppsbord, så var allt grundat på de rekommendationer, som kommittéerna kommer att avgiva till Nordiska Rådet i dessa frågor.

En nödvändig förutsättning för att kunna genomföra och vidmakthålla denna enhetlighet i läkarbedömningen är givetvis att de läkare som utför friskundersökningar för sjöfolk arbetar efter samma instruktioner och har tillgång till de utarbetade rådgivande sjukdomsförteckningarna samt att de är någotsånär orienterade om hur arbetet ombord på ett fartyg gestaltar sig likaväl som om hur lagar och kollektivavtal reglerar arbetet och tillvaron över huvud taget för sjöfolk.

När efter det gamla systemet läkaren — ofta då en tjänsteläkare, kanske bosatt fjärran från allt vad hav och sjöfart heter — efter slutad undersökning skulle intyga att vederbörande "icke är olämplig till ifrågavarande arbete ombord", ja då fick han kanske ofta betyga något, som han egentligen icke visste så mycket om och som han helst hade velat slippa uttala sig om. Denna olust och tveksamhet, som ju måste vara naturlig, kom också ofta till uttryck i en massa notat på intygens detaljfrågor, ofta besvarade med latinska namn och termer, vilket allt i sin tur medförde, att tjänstemannen på sjömansförmedlingar och sjömanshus kunde komma i en svår knipa, då han förstod att läkaren funnit en hel del att anmärka på, ehuru han inte haft möjlighet att draga konsekvenserna härav och reservera sig, t. ex. beträffande viss fart eller visst arbete, utan likväl oreserverat enligt intygets slut-

formulering accepterat mannen såsom blivande sjöman.

Jag skulle vilja tillspetsa detta med att säga, att det för en företagsam person aldrig var omöjligt att få klart intyg till sjötjänst, hur uppenbart olämplig han p.g.a. sitt hälsotillstånd än var, ty blev han vägrad intyg av en och kanske av flera läkare, så kunde han ändå alltid till slut hitta någon, som p.g.a. obekantskap med väsentliga faktorer ej ansåg sig förhindrad att skriva under det önskade intyget.

Ur här skisserade otillfredsställande förhållanden framkom alltså behovet att söka skapa en på sätt och vis specialiserad verksläkarkår för sjöfartsnäringsens behov — sjömansläkare. Eftersom staten betalar huvudparten av arvoden för sjöfolksundersökningar, så var det också naturligt, att staten ställde sig såsom huvudman för den nya kåren i de avseenden en huvudman var erforderlig, dvs. att meddela auktorisation såsom sjömansläkare för de kolleger som är intresserade av och har anledning att syssla med hälsovård för sjöfolk, samt att i instruktioner angiva de riktlinjer efter vilka arbetet bör bedrivas.

Stommen i den nyblivna kåren bildades av ett antal läkare i hamnstäder, vilka redan tidigare sysslat med sjöfolksundersökningar, och som efter ett ganska löst avtal med Sveriges Redareförening benämnts dess förtroendeläkare.

Dessa läkare, till ett antal av ca 35 är givetvis icke tillräckliga för att åstadkomma en rimlig service för dem som vill söka anställning till sjöss i olika delar av landet, men på de platser, där behov av sjömansläkare anmäler sig, finner också snart en kollega det ändamålsenligt att skaffa sig medicinalstyrelsens auktorisation.

Denna auktorisation meddelas efter en kortare informationskurs vari orientering gives om det nya systemets tillämpning och praktiska handhavande.

En viss restriktivitet torde medicinalstyrelsen vara tvingad iakttaga om man skall lyckas bibehålla den enhetlighet och stabilitet i bedömningarna, vilken det nya systemet syftat till. Ett av våra grannländer har en olycklig erfarenhet av vart en alltför frikostig auktorisation kan leda,

då man så småningom fann sig ha enligt uppgift ca 700 "sjömansläkare", en organisation som ju var omöjlig att behärska i avsedd omfattning.

Detta nämnes i den förhoppningen att kollegerna skall inse avsikten och innebörden i det nya system man har velat skapa, och att ingen måtte känna sig kränkt eller förfördelad, om gränsen för nya auktorisationer skulle komma att gå just vid hans ansökan.

Grunddragen i det nya systemet för hälsokontroll är följande. I stället för den tidigare läkarundersökningen, vilken skedde i stort sett före varje ny påmönstring, har man infört en utvidgad, faktiskt rätt omfattande undersökning, som skall upprepas vartannat år, oavsett om sjömannen befunnit sig i land eller tjänstgjort på fartyg under mellantiden.

Det utfärdade intygets giltighetstid utlöper alltså efter 2 år, och detta gäller även om sjömannen befinner sig ombord på ett fartyg, varvid det åligger befälhavaren, att vid första lämpliga tillfälle föranstalta om ny undersökning.

Utöver detta fordras en årlig skärmbilds- eller röntgenfotografering av lungor, vars resultat skall bedömas av sjömansläkare, som därvid gör anteckning på det i övrigt allttjämt gällande intyget från tidigare undersökning.

Vid detta tillfälle göres även gängse urinprov samt S.R.-kontroll och eventuellt kompletterande undersökningar, vartill anamnesen från det gångna året kan ge anledning. (Anledningen till att kravet på årlig lungundersökning bibehållits är att frekvensen av tbc-fall bland sjöfolket tyvärr inte sjunkit på ett sådant sätt, som man hade väntats och hoppats.)

En mellankommande sjukskrivning på över en vecka bryter slutligen läkarintygets giltighet. Ny bedömning skall då göras av sjömansläkare, som därefter utfärdar helt nytt intyg.

Vid undersökningarna lägges stor vikt vid anamnesupptagande, speciellt för dem som första gången söker arbete till sjöss, och de får vid första kontakten med arbetsförmedlingen ett formulär till anamnestisk självdeklaration vilket skall medhavas till sjömansläkaren.

Intygsblanketterna är utförda efter principen

att inga detaljer angående undersökningens omfattning eller dess resultat angivas. Intyget anger blott, att den undersökte är duglig till viss tjänst, men läkaren kan alternativt begränsa giltigheten till viss fart och viss tid.

Av vissa praktiska skäl har intyget emellertid en extra talong med plats för anteckning av synskärpa, hörsel och färgsinne, samt datumanteckning av senaste röntgenundersökning och W.R.

Hela ansvaret för att den undersökte blir grupperad till lämplig tjänst och i lämplig utsträckning ligger således nu hos läkaren, och detta torde ytterligare bestyrka nödvändigheten av att denne är i besittning av de erforderliga förutsättningarna för riktig bedömning.

Särskilt ansvarsfull blir denna bedömning när sjömansläkare finner den undersökte av medicinska skäl helt olämplig till sjötjänst. Han skall nämligen då anmäla detta förhållande till ett centralregister i sjöfartsstyrelsen, varifrån uppgiften vidarebefordras till samtliga mönstringsförrättare, som därefter icke kan tillåta vederbörande mönstra ombord på fartyg.

Om en arbetssökande av sjömansläkare förklarats olämplig men önskar jäva läkarens uppfattning, kan han på begäran få sin sak prövad hos medicinalstyrelsen.

HYLLOR

praktiska
konstruktioner
för kontor
arkiv
bibliotek
butiker
laboratorier
privatinredn.

Sparings

Stockholm Ö.
Försälj.-avd.: Karlavägen 89
Tel. 67 36 50 — 67 76 75